Cercetări Istorice (serie nouă), XXXII, IAŞI, 2013, p. 265-277

DIN ISTORIA CĂSĂTORIILOR MIXTE. CĂSĂTORIA CU ŢIGANII[1] ÎN SPAŢIUL ROMÂNESC ÎN SECOLUL AL XVIII-LEA ŞI PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

Alina FELEA[2]

Introducere

Căsătoria este o importantă instituţie privată, socială, juridică, de stat şi religioasă, deoarece aceasta atinge interesele diferite ale indivizilor, ale societăţii, ale statului şi ale bisericii. În evul mediu şi epoca modernă până la începutul secolului al XIX-lea, căsătoria era instituţia care se ghida după dreptul canonic.

Este binecunoscut faptul că, încă din vechime, în Ţara Moldovei, alături de români locuiau polonezi, greci, nemţi, unguri, armeni, ţigani, de fapt, ca şi în alte ţări. Dimitrie Cantemir relatează în această ordine de idei: „Nu cred să mai fie vreo altă ţară de mărimea Moldovei, în care să întâlneşte neamuri atât de multe şi atât de deosebite"[3]. Documentele timpului, relatările călătorilor străini şi cronicile remarcă diferite etnii ce conlocuiau cu românii. Spre exemplu, Recensământul populaţiei din 1772-1773 indică în oraşul Soroca 107 moldoveni, 8 ţigani, 1 armean, 50 de sârbi şi evrei[4], iar cel din anul următor, 1774, informează despre 37 de evrei veniţi din altă parte[5]. Conform aceluiaşi Recensământ, din cele 20 de familii venite din

---

[1] Numele de ţigan este utilizat conform documentelor vremii.

[2] Institutul de Istorie al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, Chişinău.

[3] Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Chişinău, 1992, p. 119.

[4] *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII, partea I, alcătuirea, cuvântul introductiv de P. G. Dmitriev, sub redacţia lui P. V. Sovetov, Chişinău, 1975, p. 336.

[5] *Ibidem.*

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

Țara Leşească zece erau de origine evreiască[6]. Recensământul mai atestă 5 familii de țigani[7]. Situații similare se întâlnesc în toate târgurile, dar şi în satele Moldovei. Era evident că, mai devreme sau mai târziu, reprezentanții acestor etnii vor forma cupluri familiale și căsătorii, care, în literatura de specialitate, sunt definite ca fiind mixte sau exogame.

Noțiunea de „căsătorie mixtă"

În opinia lui Mihai Săsăujan, *căsătoria mixtă (gamos miktos)*, constituie legătura de căsătorie dintre două persoane aparținând unor confesiuni creştine diferite"[8]. Paula Virag susține că începutul cercetărilor asupra căsătoriilor mixte a fot pus în SUA, în 1920, şi tot atunci a apărut conceptul „*intermarriage*", „termen utilizat pentru căsătoria între persoane cu origine națională şi/sau confesiune diferită"[9]. Bogdan Crăciun utilizează termenul exogamie în sensul de „uniune maritală între două persoane aparținând unor confesiuni diferite"[10]. Horvath Istvan utilizează termenul *exogamie* pentru a indica „soți de origine etnică diferită"[11]. Corneliu Pădurean, vorbind despre căsătoriile mixte din secolul al XIX-lea în Transilvania, se referă la „căsătorii între soți de confesiune diferită şi implicit, de multe ori, şi între naționalități diferite"[12].

---

[6] *Ibidem.*

[7] *Ibidem.* Mai detaliat despre componența etnică şi socială a oraşului Soroca vezi A. Felea, *Soroca. Viață urbană şi administrație (sf. sec. al XV-lea - începutul sec. al XIX-lea)*, Chişinău, 2009, p. 65-73.

[8] M. Săsăujan, *Căsătoriile mixte în lumina legislației bisericeşti ortodoxe, catolice şi protestante în monarhia austriacă, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, în C. Pădurean, I. Bolovan (coord.), *Căsătoriile mixte în Transilvania (secolul al XIX-lea şi începutul secolului XX)*, Arad, 2005, p. 19.

[9] P. Virag, *Aspecte ale căsătoriei mixte în comitatul Satu Mare la sfârşitul secolului XIX*, în C. Pădurean, I. Bolovan (coord.), *op. cit.*, p. 123.

[10] B. Crăciun, *Mariaje interconfesionale în comunitățile luterane din Transilvania în epoca modernă*, în C. Pădurean, I. Bolovan (coord.), *op. cit.*, p. 196.

[11] H. Istvan, *Căsătorii mixte româno-maghiare în Transilvania în perioada 1992-2002*, în C. Pădurean, I. Bolovan (coord.), *op. cit.*, p. 285.

[12] C. Pădurean, *Căsătoriile mixte confesional în unele localități din județul Arad în secolul al XIX-lea*, în C. Pădurean, I. Bolovan (coord.), *op. cit.*, p. 171.

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

În opinia noastră, analiza căsătoriilor mixte evidenţiază mai multe situaţii: I) uniunea maritală între reprezentanţii a două confesii (între ortodocşi şi romano-catolici, între ortodocşi şi armeano-gregorieni etc.); II) uniunea maritală între reprezentanţii a două etnii; III) uniunea maritală între reprezentanţii a două categorii sociale.

Căsătoriile românilor cu ţiganii

În studiul de faţă vom analiza căsătoriile dintre moldoveni şi ţigani şi vom prezenta cadrul juridic care reglementa problema acestui tip de căsătorie, precum şi situaţia reală înregistrată în Ţara Moldovei în secolul al XVIII-lea şi în teritoriul dintre Prut şi Nistru în prima jumătate a secolului al XIX-lea[13]. Drept surse de cercetare ne-au servit codicele de legi emise în

[13] Cu referire la situaţia ţiganilor în istoria Ţării Moldovei şi în Basarabia a se vedea A. Егунов, *О цыганах в Бессарабии*, în *Записки Бессарабского Областного Статистического комитета*, том 1, Кишинев, 1864, p. 109-123; I. Nicolae, *Cazania ţiganilor*, Braşov, 1924; I. C. Panaitescu, *Robii*, Bucureşti, 1929; T. Iordăchescu, *O istorie a ţiganilor*, în *Convorbiri literare*, LXIII, 1930; T. G. Bulat, *Ţiganii domneşti din Moldova la 1810,* în *Arhivele Basarabiei*, V, 1933, 2; Idem, *Dregătoria armăşii şi ţiganii la sfârşitul veacului al XVIII,* în *Arhivele Basarabiei*, VIII, 1936, 1, p. 3-8; G. Petra, *Despre ţiganii domneşti, mănăstireşti şi boiereşti*, extras din *Revista istorică Română*, V-VI, 1936; K. Крыжановская, *Из истории крепостных цыган Бессарабии в первой половине XIX века,* în *Труды Центрального Государственного Архива МССР*, Кишинев, 1962, том 1, p. 221-241; И. А.Анцупов, *Миграция цыган в города Бессарабии в XIX в.,* în *Ежегодник Института Межэтнических Исследований Академии Наук Республики Молдова*, том1, Кишинев, 2000, p. 13-18; *Rromii în istoria României. Antologie şi bibliografie,* Bucureşti, 2002; T. Sârbu, *Ţiganii din Basarabia (1812-1918)*, în *Rromii în istoria României. Antologie şi bibliografie*, Bucureşti, 2002, p. 94-103; I. Duminică, *Romii basarabeni în secolul al XIX-lea*, în *Anuarul Institutului de Cercetări Interetnice*, VI, 2006, p. 42-28; D. Poştarencu, *Aspecte demografice referitoare la ţiganii din Basarabia (secolul al XIX-lea- începutul secolului al XX-lea)*, în *Interstitio. East European Review of Historical and Cultural Anthropology*, II, 2010, 2 (4), p. 51-83; despre situaţia generală, date statistice etc. a se vedea П. Свиньин, *Описание Бессарабской области*, în *Записки Одесского Общества Истории и Древностей*, том 6, Одесса, 1867, p. 207-208; А. Защук, *Материалы для географии и статистики России, собранные офицерами Генерального штаба. Бессарабская область,* часть первая, Санкт-Петербург, 1862, p. 174-180; L. T. Boga, *Populaţia Basarabiei (Etnografie şi statistică)*, extras din *Monografia Basarabiei*, Chişinău, 1926; В. С. Зеленчук, *Население Бессарабии и Поднестровья в XIX в.*, Кишинев, p. 213-219; V. Tomuleţ, *Schimbări în structura socială şi impunerea fiscală a*

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

Țara Moldovei (*Carte românească de învățătură*, *Aşezământul Țării Moldovei a lui Constantin Mavrocordat*, *Sobornicescul Hrisov*), dar şi cele din Țara Românească (*Îndreptarea Legii*, *Pravilniceasca Condică*), hrisoavele emise de domnii Țării Moldovei, ucazurile emise în Imperiul Rus, cererile de permisiune a căsătoriei și solicitările preoților de a fi consultați în oficierea căsătoriilor mixte.

Căsătoriile țiganilor cu românii pot fi examinate concomitent din două puncte de vedere: căsătoria mixtă din punct de vedere etnic şi căsătoria mixtă din punct de vedere social. Conform criteriului confesional, care era unul de bază în formarea unei familii legitime, ambii miri trebuiau să fie ortodocşi. Deci, din punct de vedere canonic, n-ar trebui să existe impedimente pentru căsătoria încheiată între români şi țigani. Problema apare din cauza statutului social al reprezentanților etniei rrome – cel de persoană aservită. C. Giurescu menționează diferența dintre robie şi vecinătate sau rumânie: „Față de rob, rumânul sau vecinul era socotit om liber”[14].

În opinia cercetătorilor, pentru secolele XVII-XVIII căsătoriile între români şi țigani nu erau o raritate, fiind o modalitate de a spori numărul robilor[15]. Însă societatea românească din secolul XVII – începutul secolului al XIX-lea nu privea bine o căsătorie între reprezentanții a două categorii sociale diferite, în special între cei aserviți şi cei liberi, considerând-o un păcat în fața lui Dumnezeu. Această stare de lucruri este reflectată şi în *Codicele de legi româneşti*, care nu acceptă căsătoriile între țigani şi români. În Țara Românească, *Îndreptarea Legii* stipula „nice lăutariul, carele zice cu vioara şi alăuta pre la târguri şi pre la sborure şi pre la nunte, nu poate să ia fată de om bun sau de boiariu, că unii ca aceia sunt batjocură lui Dumnezeu şi oamenilor”[16]. Cu referire la căsătoriile între români şi țigani, Antim Ivireanu susținea că nu se cade a se cununa român cu țigancă şi țigan cu romăncă, pentru că „dau scandală la norod şi aduc la mijloc multe gâlcevi şi

populației din Basarabia în primele decenii după anexarea ei la Imperiul Rus, în *PROMEMORIA. Revista Institutului de Istorie Socială*, II, 2012, 3, p. 32-33.

[14] C. Giurescu, *Despre rumâni*, în *AARMSI*, II, XXXVIII, 1916, p. 272.

[15] V. Achim, *Țiganii în istoria României*, Bucureşti, 1998.

[16] *Îndreptarea legii (1652)*, Ediție întocmită de Colectivul de Drept Vechi Românesc, condus de A. Rădulescu, Bucureşti, 1962, p. 211, gl. 200.

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

mai vârtos că rămâne neamul cel slobod supt robie"[17]. Totodată, aceste prevederi legislative confirmau existența căsătoriilor mixte.

Interdicțiile prevăzute de legislația scrisă şi de obiceiul pământului în chestiunea căsătoriilor dintre români şi țigani erau, în realitate, încălcate. Documentele semnalează prezența căsătoriilor mixte, motivate în unele cazuri de necunoaşterea faptului de apartenență a partenerului la etnia țiganilor, dar cel mai probabil de sentimentul dragostei. Partenerii din astfel de cupluri erau conştienți că se opun legislației şi că vor avea de înfruntat morala societății. La 2 iulie 1723 se rezolvă problema lui Meleghi clucer, care relatează că strămoşul lui, Lungul armaşul, a avut o țigancă Dochița, care avea o fiică Nazariia. Această fată s-a căsătorit cu un „român moldovean", Constantin, „ş-au făcut cu dânsa şias fecior doi feți şi patru fiate". Constantin a confirmat faptul, dar a menționat că la căsătorie n-a ştiut că mama fetei „au fost fată de țigan". Fiicele lui Constantin şi a Nazariei erau căsătorite cu moldoveni, care plătesc bir. Mihai Racoviță, ca „să nu facă turburare", hotărăşte ca familia să se răscumpere pentru 30 lei: cei doi feciori să dea câte 5 lei, cei patru gineri câte 3 lei, Constantin – 8 lei. Astfel, toată familia rămâne liberă[18]. În cazul dat, soluționarea a fost favorabilă familiei, toți membrii acesteia rămânând liberi.

La 8 mai 1740, un boier „iartă din robie" pe un țigan care voia să se căsătorească cu o fată de preot[19]. Astfel, țiganul obține statut de om liber.

În 1743, *Aşezământul Țării Moldovei* elaborat de Constantin Mavrocordat reglementează problema căsătoriilor mixte. Cercetătorul V. Achim susține că *Aşezământul* a constituit o noutate esențială pentru secolul al XVIII-lea[20], deoarece, dacă până în 1743, soțul liber, prin căsătoria cu robul, intra în condițiile acestuia, la fel şi copiii născuți din această legătură, atunci *Aşezământul* stabileşte că românul sau românca ce se însoțea cu un țigan, nu mai putea fi transformat în rob, păstrându-şi starea socială de până la căsătorie: „Țiganul ce va lua moldovancă, au

[17] Antim Ivireanu, *Capete de poruncă*, în *Opere*, editată de G. Ştrempel, Bucureşti, 1972, p. 394.

[18] Gh. Ghibănescu, *Surete şi izvoade*, vol. XI, Iaşi, 1910, p. 131-132.

[19] N. Iorga, *Studii şi documente cu privire la istoria românilor*, vol. V, Bucureşti, 1903, p. 102.

[20] V. Achim, *op. cit.*, p. 42.

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

moldovan ce va lua țigancă, să nu cuteze nime de acum înainte să facă pe moldovan au pe moldovancă țigani robi, au pe copiii lor, dar ca să nu deie pricină țiganilor a eşi din robie cu această pricină, s-au legat plată grea, cum arată mai gios. Ci dar, moldovanu şi moldovanca şi copiii lor să fie slobozi şi volnici a se apăra, iar țiganul şi țiganca până la moartea lor să fie robi, precum s-au născut"[21]. Documentul admitea căsătoriile mixte, cu condiția ca fiecare din miri să rămână la condiția sa juridică. Th. Boris Scurtulescu susține că pentru a împiedica astfel de căsătorii au fost prevăzute unele restricții economice „greu de suportat de către robi"[22]. Astfel, *Aşezământul* stipula: „Plata să dea stăpânului țigăncii moldovanul ce va lua țigancă 70 lei pentru copii ce păgubea stăpânul şi popa ce va cununa 50 lei şi naşul 30 lei, iară țiganul ce va lua moldovancă s-au hotărât că, fiind unii țigani bogați şi ca să nu se îndemne a eşi sămânța lor din robie, să dea îndoit, adică numai țiganul cu moldovanca 300 lei, care se face cu gloaba popiii şi a naşului 380 lei şi aceasta s-au făcut ca să lipsească cele fără de cale obicinuite şi să se înfrâneză. Nicidecum moldovan cu țigan să nu se amestece, nici popii, naşii a nu-i mai cununa"[23].

Aceste prevederi nu puteau sta în calea tinerilor. La 14 noiembrie 1755, un oarecare Vasile Timiraşul dă un zapis egumenului de la mănăstirea Neamț, prin care declară că „s-a învoit" să se căsătorească cu o fată a lui Gagea țiganul, „țigancă dreaptă a mănăstirii", pentru care s-a dat rob mănăstirii[24].

Un alt caz de căsătorie mixtă este semnalat la 13 mai 1759, când se constată că o oarecare Profira s-a căsătorit cu Neculai țiganul, rob boieresc. Hotărârea domnească este următoarea: „De vreme ce Profira s-au primit şi s-au unit cu Neculai țiganul Merăi şi a lui Lupaşcu, se numeşte şi ea țigancă şi nu i se cade a-şi cere parte din ficior, rămânând şi ea ca o țigancă (deşi era

---

[21] *Aşezământul Țării Moldovei de Ioan Constantin Nicolae Mavrocordat (1743)*, în *Condica lui Mavrocordat*, editată de C. Istrati, Iaşi, 2008, vol. 3, p. 517-518.

[22] Th. B. Scurtulescu, *Situația juridico-economică a țiganilor în principatele române*, în *Romii în istoria României. Antologie şi bibliografie*, Bucureşti, 2002, p. 15.

[23] *Aşezământul Țării Moldovei*, p. 517-518.

[24] I. Duminică, *Statutul social-juridic al romilor din Țara Moldovei în perioada medievală (sec. XV-XVIII)*, în *Revista de etnologie şi culturologie*, vol. I, Chişinău, 2006, p. 233-239.

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

Ruscă-sic!) şi s-au dat toţi feciorii lor la stăpânirea Merăi şi lui Lupaşcu"[25]. În situaţia creată, femeia a fost declarată rob împreună cu toţi copiii.

Printr-o anafora, întărită prin hrisovul din 25 ianuarie 1766 al lui Ion Grigore Ghica, domnul Moldovei, sunt completate dispoziţiile referitoare la măritişul ţiganilor cu românii. Anaforaua interzice cununia unor astfel de cupluri, la punctul 8 menţionându-se: „nici de cum moldovan ţigancă să nu ia nici ţiganul moldovancă, şi la o pricină ca aceasta s-au socotit atât preoţiia eparhiei mitropoliei, cât şi a eparhiilor episcopilor să nu aibă voe ca aceea ca să cunune pre unii ca aceştia", iar dacă s-au întâmplat astfel de căsătorii, să fie despărţiţi[26]. Preotul era pedepsit. Copii născuţi rămâneau „în parte moldovenească", liberi[27]. Th. Boris Scurtulescu susţine că regulamentul prevedea că robii rămâneau slugă pe toată viaţa, iar cu munca prestată răscumpărau copiii ce se vor naşte sau pe cei până la 7 ani, iar copiii mai mari de 7 ani vor munci la stăpân[28]. Părintele liber răscumpăra partea ţigănească cu 80 de lei pentru bărbaţi şi 60 lei pentru femei, iar dacă aceştia aveau până la 15 ani, preţul era înjumătăţit[29].

Gheorghe Potra susţine că stăpânii ţiganilor vedeau în căsătoriile mixte un pericol de a-şi pierde robii şi intervin activ să se dea o hotărâre[30] ca „moldoveanul ce va lua ţigancă, rămâne şi el ţigan, cum şi femeia moldoveancă ce va merge după ţigan rămâne şi ea ţigancă"[31]. În 1781, Constantin Dimitrie Moruzi vodă dă un ordin circular la isprăvnicia Vasluiului să oprească cununiile între moldoveni şi ţigani[32]. Documentul menţionează că s-au înmulţit căsătoriile mixte, acestea fiind calificate drept

---

[25] N. Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi*, vol. I, Bucureşti, 1902, p. 425.

[26] I. Peretz, *Curs de istoria dreptului român*, vol. IV, *Hrisoavele domneşti*, Bucureşti, 1931, p. 52.

[27] *Ibidem*, p. 54

[28] Th. B. Scurtulescu, *op. cit.*, p. 16.

[29] *Ibidem*, p. 17.

[30] Gh. Potra, *Contribuţiuni la istoricul ţiganilor din România*, Bucureşti, 1939, p. 79.

[31] *Documente privitoare la istoria românilor*, culese de Eudoxiu Hurmuzaki, vol. XV, partea a II-a, Bucureşti, 1913, p. 1195.

[32] *Documente*, în *Ioan Neculce. Buletinul Muzeului Municipal Iaşi*, I, 1921, 1, p. 119-121.

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

„faptă foarte re, şi fără socotinţă". Totodată cununiile ţiganilor cu moldovence şi viceversa sunt „cu totul înpotriva creştinătăţii". Acest document abordează şi soarta copiilor născuţi în aceste căsătorii. Preoţilor le-a fost interzis să oficieze căsătoriile între ţigani şi români, cei vinovaţi „să se caterisască din vrednicie preuţii ce să să facă birnic visterii Domneşti". Oficierea cununiilor perechilor ţigan-moldoveancă era „urâtă întâi lui Dumnezeu, apoi şi firei omeneşti" şi păcat. Cartea domniei de interzicere a cununiilor între ţigani şi moldovence şi moldoveni şi ţigănci trebuia să fie citită în târg, în toate satele ţinutului, pe la mănăstiri „întru auzul tuturor". Toţi preoţii urmau să dea recipisă că au fost înştiinţaţi despre ordinul sus-numit.

Spre sfârşitul secolului al XVIII-lea, în Ţara Românească *Pravilniceasca condică* stabilea desfacerea căsătoriilor mixte, iar în cele existente dacă se năşteau copii, aceştia deveneau oameni liberi: „Orice ţigan va îndrăzni de acum înainte să se cunune cu muere slobodă, adică nu ţigancă, să se desparţă negreşit şi să se pedepsească foarte greu; şi copiii, ce să vor face cu dânsa, să fie slobozi. Şi de să va dovedi că stăpânul ţiganului au dat voe să se cunune, ştiindu că nu iaste ţigancă, să-ş piarză ţiganul, spre a sa pedeapsă, care ţigan să se facă domnesc, şi preotul ce-i va cununa, să se pedepsească foarte greu de către biserică"[33].

În Ţara Moldovei, Anaforaua din 12 septembrie 1785 privind măritişul ţiganilor şi Hrisovul lui Alexandru Ioan Mavrocordat din noiembrie 1785, care prin prevederile sale confirmau existenţa căsătoriilor mixte, stipulau: „De vreme ce la împărţire de ţigani se făceau multe amestecături şi nedreptate şi despărţirea copiilor de părinţii lor, ... iar cât pentru cei ce sunt corciţi cu parte moldovenească, adecă un moldovean de a fi luat ţigancă sau ţigan moldoveancă, care după urmarea obiceiului pământului ce au fost întărit cu hrisoave domneşti erau robi ca alţi ţigani. Pentru unii ca aceştia hotărând domnia mea să se urmeze într-acest chip. Adecă parte moldovenească să nu fie supărată cu slujba întru nimica ci să fie slobodă, iar parte ţigănească să se numească slobodă, însă supuşi la toată slujba stăpânilor săi în toată vieaţa lor ca şi ţiganii şi de s-ar şi strămuta să fie volnici stăpânii a-i trage la slujba lor şi a-i lua de unde ar fi şi cu această slujbă a lor vor câştiga răscumpărarea şi slobozire copiilor lor, adecă câţi din

[33] *Pravilniceasca condică (1780)*, ediţie critică, Bucureşti, 1957, p. 148.

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

copiii acestora vor fi în vârsta copilărească până la şapte ani şi câţi se vor naşte de acum înainte vor fi de tot slobozit ca fiecare din moldoveni şi volnici a merge unde-i va fi voia, iar câţi din copiii acestora vor fi mai în vârstă, dela şapte ani în sus să fie supuşi în toată vieaţa la slujba stăpânilor lor"[34]. *Sobornicescul Hrisov* (1785) interzicea căsătoriile între oameni liberi şi robi. „Un moldovan de va vrea să ia ţigancă sau ţiganul să ia moldovancă, precum pănă acum rău şi fără cale se obicinuise a să lua, rămâind, cu această pricină, în robie partea cea slobodă şi fiind acesta lucru împotriva a toată dreptatea şi pravila, s-au socotit ca, de astăzi înainte, nicidecum moldovan ţigancă să nu ia, nici ţiganul moldovancă, ci acest fealiu de însoţire şi cununie să fie de istov cu hotărâre oprite. Iară de să vor cununa prin greşală şi prin neştiinţă, îndată ce să vor afla, să să despartă; căci şi pravila Constantin Armenopolul, cartea 4, titlu 12, file 341, hotărăşte aşa; de să va dovedi după facerea nunţii îndată, ca cum s-ar fi întâmplat moarte"[35]. Preoţii urmau să fie înştiinţaţi „să nu îndrăznească a cununa pe unii ca aceştea, şi oricare preot prin ştiinţă nu va urma poruncii şi hotărârei aceştia, să se catherisească de darul preoţiei şi să se facă birnic vistieriei domneşti". Copii născuţi în astfel de cupluri rămâneau ţigani. Astfel, constatăm un regres în problema căsătoriilor mirilor de etnie rromă cu românii, revenindu-se la obiceiul pământului.

La începutul secolului al XIX-lea, pe teritoriul dintre Prut şi Nistru, precum și în întreaga Ţară a Moldovei, restricţiile în privinţa căsătoriilor dintre ţigani şi moldoveni sunt menţinute. *Legiuirea Caragea* stipula: „Să nu se căsătorească: slobozi cu robi..."[36]. Cu toate acestea, într-un inventar din 1821 al moşiei Cornii din Ţinutul Botoşani al lui Ioan Cananau, printre cele 49 suflete de ţiganii, se numărau şi „Leonti Bucătaru, cu 2 copii băieţi, bezu fimeia Nastasăia, Moldovancă" şi „Gligori a lui Costandinu cu doî copile fete, ci-şi zice că esti ertatu, bez fimeia lui, Moldovancă"[37]. Interzicerea căsătoriei mixte este semnalată şi în Regulamentul Organic.

[34] *Uricariul sau colecţiune de diferite acte care pot servi la istoria românilor*, sub redacţia lui Th. Codrescu, vol. I , Iaşi, 1852, p. 161-169, 328.

[35] *Sobornicescul Hrisov*, ediţie critică, Bucureşti, 1958, p. 28.

[36] *Legiuirea Caragea*, Bucureşti, 1965, p. 74.

[37] N. Iorga, *Studii şi documente cu privire la istoria românilor*, vol. XXI, Bucureşti, 1911.

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

Studii de caz în Basarabia

La momentul anexării teritoriul dintre Prut şi Nistru la Imperiul Rus, în 1812, nu poate fi stabilit cu exactitate numărul populației din teritoriu. Piotr Kunițki, în lucrarea publicată în 1813, relatează că în Basarabia, alături de moldoveni, locuiau ruşi, ucraineni, greci, armeni, bulgari, evrei şi țigani, numărul locuitorilor fiecărei dintre aceste etnii fiind însă necunoscut[38]. În baza Recensământului din 1817, Ştefan Ciobanu vorbeşte despre 1090 familii de țigani (circa 5450 persoane), părere susținută de L. Boga şi D. Poştarencu[39]. Totodată, cercetătorul D. Poştarencu susține că până la mijlocul secolului al XIX-lea, numărul țiganilor din Basarabia a crescut: de la 5450 în 1817, la 8880 în 1842; 9351 în 1844 și 10454 în 1847[40].

În Imperiul Rus, persoane dependente juridic erau şerbii, ruşii neavând o categorie socială echivalentă cu cea a robilor din Țările Române. Prin Ucazul imperial din 1742, în Imperiul Rus au fost acceptate căsătoriile dintre persoanele libere şi şerbi[41]. Căsătoria unei persoane libere cu un rob a fost permisă şi prin Ucazul din 17 martie 1775, iar prin cele din 18 februarie 1808 şi din 6 iunie 1817 se stipula că persoanele libere căsătorite cu şerbii rămân libere[42]. Odată cu anexarea Basarabiei, tradiția legislativă rusească se răsfrânge şi în rezolvarea litigiilor civile legate de probleme familiale apărute în teritoriul dintre Prut şi Nistru. Nu este însă şi cazul căsătoriilor între țigani şi moldovence sau invers[43]. Documentele de arhivă

---

[38] П. Куницкий, *Краткое статистическое описание заднестровской области, присоединенной к России по мирному трактату, заключенному с Портою Оттоманскою в Бухаресте 1812 года*, Санкт-Петербург, 1813, p. 13-14.

[39] L. T. Boga, *op. cit.*, p. 24; D. Poştarencu, *op. cit.*, p. 55.

[40] D. Poştarencu, *op. cit.*, p. 82.

[41] M. Цатурова, *Русское семейное право XVI-XVIII* в.в., Москва, 1991, c. 13, 38.

[42] *Новый памятник законов Империи Российской*, часть первая, Санкт-Петербург, 1825, c. 297, 299.

[43] V. Tomuleț susține că în Basarabia țiganii erau împărțiți în două categorii: „țigani care aparțineau statului, aceştia fiind supravegheați nemijlocit de către Guvernul Regional, şi țigani şerbi, care aparțineau clerului, dvorenimii, boiernaşilor, mazililor şi negustorilor şi care depindeau direct de aceste categorii sociale", vezi V. Tomuleț, *op. cit.*, p. 33. D. Poştarencu îi împarte după apartenența la stăpânii lor în: țigani domneşti, boiereşti şi mănăstireşti, vezi D. Poştarencu, *op. cit.*, p. 54.

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

atestă căsătoriile mixte. Tinerii sau părinții lor se adresau Dicasteriei Exarhale cu rugămintea de a li se permite căsătoria.

În 1815, protopopul ținutului Soroca consultă Dicasteria în problema cununiei unui tânăr țigan, fiul fierarului, rob al boierului Teodosiu din Măndâcul Vechi, cu o moldoveancă: „să-mi trimată cat mai în grabă povățuire în ce chip să urmez cu dânşii". Tatăl băiatului comunică că el însuşi este căsătorit cu o moldoveancă şi are gospodărie decentă. Mama fetei şi rudele ei nu sunt împotrivă, motivând că copila este săracă „fiind sărmană", iar țiganul are „o gospodărie bună"[44]. Tânăra a declarat, că de nu-i va cununa preotul, va fugi. Răspunsul Dicasteriei a fost dur; „ de vreme că după săbornicescul hrisov esti cu totul oprit a lua țigan moldovancă şi moldovan țigancă, cucern. ta nici decum să îngădueşti", poruncind „cu totul să-i răzlețească"[45].

Alt caz de atestare a căsătoriei între un bărbat țigan şi o româncă este semnalat în iunie 1821. Judecătoria Civilă a Basarabiei cere să fie consultată în privința legitimității căsătoriei între fiica lui Solomon Vraghie, locuitorul satului Stodolna ținutul Orhei, şi Marțoleasa, țigan. Răspunsul autorităților exarhale este următorul: conform legilor canonice şi civile căsătoria țiganului cu fiica lui Solomon Vraghie a fi recunoscută, iar situația lor socială – a rămâne liberi, sau a fi robi – să fie examinată de autoritatea civilă[46].

Un caz asemănător, bazat pe recunoaşterea faptului împlinit, este motivat de dragostea unei tinere pentru un țigan[47]. Tatăl fetei a declarat că el însuşi era de fapt țigan al mănăstirii Doljeşti, de unde a plecat de 27 de ani, numindu-se Dascăl. S-a stabilit cu traiul în satul Gura Galbenă din ținutul Orhei, a tăinuit că este țigan, declarându-se moldovean, şi s-a căsătorit cu o moldoveancă. Roagă să se permită căsătoria fiicei lui cu un

---

[44] ANRM, f. 205, inv. 1, d. 1126; publicat şi în *Diferite ştiri din Arhiva Consiliului Eparhial Chişinău*, publ. de C. Tomescu, în *Arhivele Basarabiei*, 2, 1936, p. 48.

[45] *Ibidem*.

[46] ANRM, f. 205, inv. 1, d. 4525.

[47] ANRM, f. 205, inv. 1, d. 1128, vezi şi în T. Ciobanu, *Considerațiuni asupra căsătoriilor mixte în spațiul Carpato-Nistrean la începutul secolului XIX*, în C. Pădureanu (coord.), *Confesiune şi căsătorie în spațiul românesc sec. XVII-XXI. Studii de demografie istorică*, Arad, 2006, p. 31.

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

țigan, pe care, motivând că unul e rob, iar celălalt liber, preotul refuză să-i cunune. Dascăl se adresează Dicasteriei şi cere permisiune pentru fiică-sa de a se cununa cu tânărul. Dicasteria a hotărât „de amu înainte să nu să mai amiestice la căsătorie cu moldovence”[48].

Cu rugămintea de a i se permite cununia cu o fată liberă se adresează către ES Înaltpreasfinția Arhiepiscopul Chişinăului şi Hotinului, Dimitrie, la 7 august 1822, țiganul Fiodor Iacovlev[49]. Reclamantul relatează că s-a născut într-o familie de țigani de credință ortodoxă din oraşul Moghilev, gubernia Podolsk, a fost dat proprietarului localității Otaci, boierului Alexandru Cantacuzino, şi locuia acolo și în acel moment. La data scrierii cererii, Fiodor avea 24 de ani. Pentru a se cununa are acceptul fetei libere şi acceptul soției boierului, Elizaveta Cantacuzino. Însă preoții bisericii din Otaci se împotrivesc cununiei. Rezoluția din 7 august 1822 luată în acest caz a fost nefastă pentru tineri: prin punctul 8 al *Hrisovului* emis la 28 decembrie 1785 de către domnul Alexandru Ioan Mavrocordat, căsătoriile între țigani şi moldovence sunt interzise. Dacă cineva din necunoaştere sau greşeală a oficiat o astfel de căsătorie, această căsătorie să fie imediat desfăcută, iar preoții care intenționat au încălcat legea să fie privați de cin şi să plătească amendă. Respectiv, rugămintea reclamantului Iacovlev nu poate fi îndeplinită. În acelaşi timp se prescrie a se trimite Ucazul Dicasteriei sub numărul 2405 din 9 august 1822 către preoții din Basarabia despre interzicerea cununiilor dintre țigani şi moldovence. Protoiereii ținuturilor raportează Dicasteriei că au luat cunoştință de conținutul Ucazului[50]

Concluzii

În Țara Moldovei, obiceiul pământului interzicea căsătoria unei persoane aservite cu o persoană liberă, situație confirmată şi de Legislația românească. Un progres în această problemă s-a dovedit a fi *Aşezământul din 1743 a lui Constantin Mavrocorda*t. Însă hotărârile acestuia au fost anulate de cele ale *Sobornicescului Hrisov*. O situație asemănătoare se constată şi în Țara Românească.

[48] *Ibidem*.

[49] ANRM, f. 205, inv. 1, d. 3982.

[50] *Ibidem*.

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

În Imperiul Rus, deşi existau persoane aservite, iar legislaţia Imperiului Rus începând cu secolul al XVIII-lea permitea căsătoriile între aserviţi şi persoane libere, nu exista o categorie socială egală după statutul social cu ţiganii din Ţările Române. În 1812, teritoriul dintre Nistru şi Prut a fost anexat la Imperiul Rus, la început provincia având o oarecare autonomie. Astfel, pentru primele decenii ale secolului al XIX-lea, în Basarabia vom constata continuarea aplicării legislaţiei utilizate în Ţara Moldovei, căsătoriile între aserviţi şi liberi fiind interzise. Preoţii care oficiau astfel de cununii urmau să fie aspru pedepsiţi, de aceea în majoritatea cazurilor se străduiau să înştiinţeze organele ierarhic superioare despre cazurile depistate sau despre cererile de cununie.

FROM THE HISTORY OF MIXED MARRIAGES. MARRYING GYPSIES WITHIN THE ROMANIAN SPACE DURING THE 18th – FIRST HALF OF THE 19th CENTURIES

*(**Abstract**)*

In the present article, the author analyzes marriages between Romanian (Moldovans) and Gypsies[51], and presents the legal framework, regulating the issue of such marriages, as well as the actual situation recorded in Moldavia during the 18th century, and the territory between Prut and Dniester rivers during the first half of the 19th century. Marriages between Gypsies and Romanians can be examined simultaneously from two points of view: mixed marriage from an ethnic point of view and mixed marriage from a social point of view. According to the religious criterion, which was a basic one in a legitimate family formation, the representatives of both ethnicities were Orthodox, so from the canonical point of view it should not be an impediment for marriage. The problem arises because of the social status of the Gypsy - a subservient person.

[51] The ”Gypsy” denomination is used according to the documents of the time.

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro